

ANLATI OLARAK HABER

Ayşe CENGİZ*
Şebnem ÇAĞLAR**

News as a Narrative

One of the ways of signifying the news is focusing them as myth in this era. Myth can be taken as a determining element in analyzing the culture, in this case the “news narratives” gives us an important field for this type of analysis. Seeing news as a sample of narration diminishes the function of informing.

Key words: Myth and news, news (narratives), narrative and news.

.....

*“Postmodern anlatılarda
özne-nesne, iç dünya-dış dünya, imge-gerçek
ayrımı yoktur olur, dahası özne dağılır, kaybolur.”****

---

* Araş.Gör., İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü

** Araş.Gör., İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü

*** Dilek DOLTAŞ, Ç.Begüm Soydemir haberi: “Dikkat Postmodern Öldürebilir”,
http://www.milliyet.com.tr/ekler/gazete_Pazar/981122/haber/haber16.html

Giriş:

Haber tanımları, haber değerleri, haber üretim süreçleri, objektiflik/subjektiflik gibi bir çok boyutuyla haber, araştırmacılar tarafından incelenmektedir. Bu makalede amacımız haberi kültürel bir metin olarak ele alarak mitin bir çok özelliğinden dolayı haberi de kapsadığını belirlemektir.

Haberi en verimli şekilde değerlendirmenin yollarından biri de onu söylen (mit) olarak kabul etmektir. Söylenin doğru bir gerçekliği yansıtmaya zorunluluğu yoktur ama, kendisine özgü bir dünya kurar... Haberlerde de insanlar düzensizlikten bir düzen yaratırlar. Bir başka deyişle, haberler gerçeklerden daha fazlasını sunarlar... Haber öyküleri “birşeyi ne olduğu değil” fakat “onun ne anlama geldiğini” söylerler. Bu nedenle diyebiliriz ki haber, okuyucusu tarafından tanınabilen ve kendine özgü sembolleri olan söylensel “anlatı”nın belirli bir çeşitidir.(Atabek, 1992; 345)

Mit:

Her toplumda kurulu düzeni meşru ve adil gösteren, kanunları, örf ve adetleri, kurumları açıklayan ve bunların haklılığına, doğruluğuna bizi inandırmak isteyen veya tersine, bunları kabul etmeyen, reddeden bir takım siyasal formüller vardır. Siyasal bilim bu formüllere mit (efsane) adını vermektedir. Sosyal ve siyasal mitler değer doyurucu inançlardır. (Daver,1993:112)

Mit bir kültürün, gerçekliğin ya da doğanın bazı görünümelerini açıklamasını ya da anlamasını sağlayan bir öyküdür. İlkel mitler yaşam ve ölüm, insan ve tanrılar, iyi ve kötü hakkındadır. Barthes'a göre, mit bir şey üzerinde düşünme, onu kavramlaştırma ya da anlamının kültürel yoludur. Barthes miti, birbirleriyle ilişkili kavramlar zinciri olarak düşünür. Dolayısıyla İngiliz polisine ilişkin geleneksel mit, dostça davranma, güven verme, metanet, hoşgörü ve silah taşımama kavramlarını içermektedir. Küçük bir kızın kafasını hafifçe okşayan şişman, sevecen polis fotoğrafı klişesi onun ikinci düzey anlamına yani polisle ilgili mitin kültürde yaygın olduğu olgusuna dayanır: fotoğraftan önce de vardır, fotoğraf miti oluşturan kavramlar zincirini harekete geçirir. Eğer yan anlam gösterenin ikinci düzeydeki anlamı ise, mit de gösterilenin düzeydeki anlamıdır.(Fiske, 1996: 118-119)

Her toplum kendi mitlerini üretmektedir. Her toplumun kültürel kodları o toplumun ideallerini somutlaştırır. Gerçekte mit doğal olmayan bir realiteyi insanlara doğal gibi yaşatır, meşrulaştırır, kabul edilmesini kolaylaştırır.

Yusuf Kaplan, mitlerin dinamik bir yapıya sahip olduğunu ve zamandan zamana, toplumdan topluma, kültürden kültüre değiştiğini belirtmektedir. Roland Barthes'ın, mitlerin bir kültürün (ve toplumun) değişen ihtiyaçlarını karşılamak ve değerlerini yeniden oluşturmak için kimi zaman hızla değiştiğini ileri süren görüşüne dayanarak, Kaplan, bir toplumda (ve kültürde) egemen olan mitler değiştiğinde yerine yenilerinin

yani karşı mitlerin üretildiğini savunmaktadır. Sonuç olarak, kesin olan öykü-anlatma ve mit-üretme ihtiyacı ve gerçekliği hiçbir toplumda yok olmamaktadır. İster yazılı dile ister konuşma diline dayalı olsunlar, tüm anlatılar ya da öyküler mitseldir.(Kaplan, 1993: 75)

Edebiyat Kuramcıları arasında ise, mit'i birbirlerinden değişik şekilde anlayan üç küme var Suvin'e göre: a) Cassirer ve izleyicilerinin oluşturduğu küme; topluluğa göre, mit simgesel bir bakış tarzıdır. Kültür-öncesi yaşamda yaygınlaşmış bulunan bakış tarzıdır. İnsanlar arası dil'in büyük ölçüde, ritüalistik ve mantık-öncesi (prelogical) karakterde olduğu dönemde; kültürün gelişiminden önceki ya da bu sürecin başlangıcında bulunduğu dönemde yaygın olan dünyaya bakış dünyayı anlatma biçimidir. b) bütün yazınsal yapıtları mit olarak kabul eden Northrop Frye gibi edebiyat üzerine çalışan bilimadamları; c) Suvin'in kendisinin de katıldığı üçüncü kümede yeralan eleştiribilimciler. Suvin, mit'in hayat ve dış dünya karşısında duyarlı (hassas/gelişkin) ve düşünsel bir bağlanmadan kaçınmanın ürünü olduğunu vurguluyor. mit'lerin aslının olması (truth) mümkün olmadığı gibi asılsız şeyler olduğunu göstermek de imkansızdır. Doğru ya da yanlış diye değil, inanılan ya da inanılmayan mit'ler diye ayırım yapılabilir mit'ler arasında.

Günümüz toplumlarında insanın dış gerçekliğini anlamlandırma ilişkilerinden birini düş görme ve fantazyalara gereksinim olarak belirten Ünsal Oskay, insan ile dış gerçekliği arasına iletişim endüstrisi ya da daha çarpıcı bir terimle bilinç endüstrisinin girdiğini söylemektedir. Oskay,

yeni olanın karşısında duyulan ürküntü, endişe ve bununla birlikte engellenemeyen merak gibi duygumuzun tatmini için eski günlerdeki masal ve öykülerin yerine bu bilinç endüstrisinin “ürettiği” endüstriyel bir “mamül” olan fantazyalarla karşılanmakta olduğunu vurguluyor.(Oskay,-: 46)

Mit taşıyıcısı olarak haber:

*“Evrenimiz gerçeklik tarafından değil,
dilimiz tarafından kurgulanmıştır”
(Aytaç, 2002: 82)*

Haber, kitle iletişim araçlarının bilgilendirme işlevini yerine getirmesinde önemli araçlarından biri olmasının yanısıra, gerçekte bağlantılı ya da gerçeğin ta kendisi sayılmasından dolayı, en etkili medya içeriğidir. Haberin amacı, gerçekleşen herhangi bir olayın kitlelere aktarılmasıdır. Haber üreticisi gerçeğin tanığı olarak, realiteyi sunma görevini üstlenmiştir. Bu sunuşu çeşitli yöntemler kullanarak metinleştirir. Dilin kültürel kodların bir taşıyıcısı olduğu gözönünde bulundurulduğunda, dili kullanan haber, toplumun mitsel özelliklerini de içinde barındırır.

Haber, toplumun bilgi ve ilgisini geliştirecek, dönüştürecek, gerçekliğin, kurgusal olarak yayımlanacak medya organizasyonunun yapısına, teknolojisi ve ideolojisine göre yeniden kurgulanmasıdır. Haber,

içinde barındırdığı çok katmanlı yapısı nedeniyle formel olarak düzenlenişi, tanımlanmasından ve kavramsallaştırılmasından daha kolay bir iletişimsel yapılanmadır. (Rigel, 2000: 177)

Televizyonda yayınlanan değişik program türlerinin metinlerini üreten yapılar, anlatı'ya dayanarak geliştirilmektedir. Bu sözkonusu anlatı modelleri baskı teknolojisinin ürünü değildir; bu anlatı modelleri ilk olarak baskı teknolojisinden çok önceki –sözlü kültürün egemen olduğu- dönemlerde geliştirilmiştir. (Silverstone, 1981: 44)

Medyanın tarihçesi içinde haber organizasyonlarının kurumları incelendiğinde görülür ki, haber günlük yaşamın içinde yaşamı değiştiren, dönüştüren sürecin yapıtaşdır.(Rigel, 2000:177) Haber, kitleyi ilgilendiren olaylara ilişkin olarak gazeteci/haberci olarak tanımlanan kişilerin güvenilir kaynaklardan yeterli bilgi ve belgeleri topladıktan sonra kaleme aldığı olay öyküsüdür. Haberin tanımı ve işlevi kitle iletişim araçlarının tümünde aynı özellikleri gösterir. Haber kitle iletişim aracının özelliğinden bağımsız bir kavramdır. Farklı biçimlerde formatlanması ve farklı iletişim araçları yoluyla iletilmesi haberin sahip olması gereken standartları değiştirmez. Bu standartlar uluslararası çevrede kabul görmüş normlardır. Bu standartlardan bazılarını haberin doğru olması, yansız olması (haberle ilgili karşıt görüşlere de yer verilmesi), geniş kitleleri ilgilendirmesi olarak verebilirim.(Gürcan, 2002:30)

Modernist paradigmada haber, olayların objektif ve gerçek olarak zamanında verilmesi şeklinde kabul edilirken, 19. Yüzyılda

televizyonun kitle iletişim araçlarına katılmasıyla “haber öyküsü (news story)” kavramı ortaya çıkmıştır.

Haber, sözcük merkezli (logocentric) kültürün bir öyküleme biçimidir. Kendine özgü kuralları olan bir anlatıdır. (İnal, 1996: 101) Kellner ise, televizyonun bu konudaki önemini şu şekilde vurgulamaktadır:

“Televizyon, çocukların yetişmesinde son derece önemli olan eski masal ve mitlerin yerine yeni masallar ve mitler üretmeye başlamış durumdadır ve televizyon artık günümüzdeki toplumlarda başlıca mit ve sembol üreten araç haline gelmiştir.” (Kellner, 1994:18)

Kitle iletişim araçlarının haber yoluyla bilgilendirme fonksiyonunu yerine getirirken haber yapım süreçleri etkili olmakta ve bu bilgilendirme işini öykü anlatma yöntemlerini kullanarak (Kaplan, 1993: 75) yapmaktadır.

Haber iletmek istediği olay ya da mesajın bire bir kopyası değil, haber değerleri, yayınlanacağı organizasyonun yayın kimliği ve haber yapıcının sosyo-kültürel altyapısını gözönünde bulundurularak gerçekliğin yeniden inşasıdır.

İleri sürülebilir ki her haber öyküsü, bir olayın gerçeklerinin kaydedilmesiyle yeniden doğar. Eğer bu doğruysa, sözcüğü beş gazeteci aynı olaya tanık olduklarında hepsinin de aynı öyküyü yazmaları gerekir. (Atabek, 1992: 344)

Haberin üretim aşamalarında metnin kurgusunu etkileyen faktörler gözönüne alındığında Kaplan'ın da belirttiği gibi:

“Öykü anlatma olayı sadece televizyonlardaki dizi ve serialler gibi kurmacaya dayalı (fictional) program türleri için değil; aynı zamanda haberler, haber programları, eğlence, spor ve bilim programları v.s. gibi sözde gerçek olaylara dayalı (factual) program türleri için de geçerlidir.” (Kaplan, 1993: 75)

Sonuç

Bütün yazılı ve sözlü öykülerin mit olduğu gerçeğinden hareketle haber öykülerinin söylen(mit) olarak kabul edilmesi haberin kültürel bir metin olarak incelenmesinde önemli rol oynar.

Haberî anlatı olarak kabul etmek, onun dışındaki gerçeklik ile okuyucunun ilişkisini sağlamaktan ve bir gazetecinin ürünü olmasından dolayı ortaya çıkan değerinden bir şey azaltmaz. Ama bu durum, haber öykülerinin geleneksel anlatma bilgilendirme işlevlerini aşarak habere başka bir boyut katar: Haberî, ‘anlatı’nın bir türü olarak değerlendirmek onun bilgi verici olmadığı anlamına gelmez. Elbette okuyucular haberlerden pek çok şey öğrenirler. Bununla birlikte, okuyucular gazetelerden öğrendiklerinin çok azını muhabirlerin büyük bir çaba göstererek doğru yazmaya çalıştığı olaylardan, adlardan ve sayılardan öğrenirler. Olaylar, adlar ve ayrıntılar hemen hemen hergün değişir fakat

bunların içine yerleştirildiği çerçeve –sembolik sistem- daha sürekli dir. (Atabek, 1992; 345)

Anlatının bir çeşidi olan haber, toplumsal, kültürel ve başat paradigmanın söylemsel özelliklerini kullandığı için mitsel nitelik taşımaktadır.

Kaynakça

- ATABEK Necdet, “Kuramcılara Göre Anlatı”, Kurgu Dergisi, sayı:11, 1992.
- AYTAÇ Gürsel, Edebiyat ve Medya: Kitaptan Ekran a Edebiyat, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002.
- DAVER Bülent, Siyaset Bilimine Giriş, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1993.
- DOLTAŞ Dilek, Ç.Begüm Soydemir haberi: “Dikkat Postmodern Öldürebilir”.
- http://www.milliyet.com.tr/ekler/gazete_Pazar/981122/haber/haber16.html
- FISKE John, İletişim Çalışmalarına Giriş, Çev: Süleyman İrvan, Ark Yayınevi, Ankara, 1996.
- GÜRCAN Halil İbrahim, “İnternet Haberciliğinde Yazım Tekniği Yaklaşımları”, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, Sayı:12, İstanbul, 2002.
- İNAL M.Ayşe, Haberi Okumak, Temuçin Yayınları, İstanbul, 1996.
- KAPLAN Yusuf, Televizyon, Ağaç Yayınları, 1993, İstanbul.

- KELLNER Douglas, Televizyon ve Kültürel Hegemonya Biçimleri, Çev: Yusuf Kaplan, Dergah Yayınları, Ocak 1994, İstanbul.
- OSKAY Ünsal, Popüler Kültür Açısından Çağdaş Fantazya, Bilim-Kurgu ve Korku Sineması, Der Yayınları, İstanbul, tarihsiz.
- RİGEL Nurdoğan, İleti Tasarımında Haber, Der Yayınları: 288, 2000.
- SILVERSTONE Roger, The Massage of Television: Myth and Narrative in Comtemporary Culture, Londra, Leinemann, 1981.